

МАКЕДОНСКО-ХРВАТСКИ
КНИЖЕВНИ, КУЛТУРНИ И ЈАЗИЧНИ ВРСКИ

ISBN 978-608-4744-00-9, КНИГА IV, 1 – 773, Скопје 2014.

МАКЕДОНСКО-ХРВАТСКИ

КНИЖЕВНИ, КУЛТУРНИ И ЈАЗИЧНИ ВРСКИ

Зборник на трудови од IV Меѓународен научен собир
Македонско-хрватски книжевни, културни и јазични врски
одржан во Охрид од 27 до 29 септември 2013.

КНИГА IV

Издавач: Институт за македонска литература при Универзитетот
"Св. Кирил и Методиј" во Скопје, Григор Прличев 5, Скопје, Р. Македонија

За издавачот: д-р Маја Јасковска-Тошиќ

Релаксија: Маја Јасковска-Тошиќ, Валентина Миронска-Христовска, Наташа Аврамовска,
Јасмина Мојсиева-Гушева, Сарита Трајанова, Дарин Ангеловски

Уредник: Маја Јасковска-Тошиќ

Извршни уредници: Сарита Трајанова, Дарин Ангеловски

Рецензенти: Маја Јасковска-Тошиќ, Валентина Миронска-Христовска,
Јасмина Мојсиева-Гушева, Соня Стојменска-Елзесер, Наташа Аврамовска, Илџија Велев,
Лорета Георгиевска-Јаковлева, Катлина Трајкова, Веселинка Лаброска, Ана Маргиноска,
Ленка Гагаровска, Александар Прокопиев

Лектура на македонските текстови: Сузана В. Спасовска

Лектура на хрватските текстови: авгорска

Адреса на Редакцијата:

Институт за македонска литература, Скопје, Григор Прличев 5, 1000 Скопје

Компјутерска подготовка и печат: Винсент Графика, Скопје

Тираж: 400 примероци

Објавувањето на Зборникот финансиски го подготна
Министерството за култура на Република Македонија

ISBN 978-608-4744-00-9

EAN 9786084744009

МАКЕДОНСКО-ХРВАТСКИ
КНИЖЕВНИ, КУЛТУРНИ И ЈАЗИЧНИ ВРСКИ

Зборник на трудови од Меѓународниот научен собир
Македонско-хрватски книжевни, културни и јазични врски
одржан во Охрид од 27 до 29 септември 2013

Институт за македонска литература
Скопје, 2014

СОДРЖИНА

ПЕШАРНИ РЕФЕРАТИ	11-63
Горан Калегера ГАНЕ ГОДОРОВСКИ – ПРОМОТОР (ПРОМАЦАТЕЛ) ХРВАТСКЕ КНИЖЕВНОСТИ У МАКЕДОНИИ	13
Zlatko Kramarić ЈУГОСЛАВЕНСКА ДЕЛА У КОНТЕКСТУ ПОСКОЛОНИЈАЛНЕ КРИТИКЕ	25
МЕДИЈЕВИСТИКА	65-172
Емилија Првенковска ХРВАТСКИТЕ ПАЛЕОСЛАВИСТИ ЗА МАКЕДОНСКИОТ ВЛОТ ВО СТАРОСЛОВЕНСКИОТ/ПРКОВНОСЛОВЕНСКИОТ ЈАЗИК	67
Илија Велев МАКЕДОНСКАТА ЛЕШНОВСКА ВРЕЛИНА ОД СРЕДИНАТА НА ХVI ВЕК ВО ХАЗУ	77
Маја Јакимовска-Тошиќ ЗАПАДНОЕВРОПСКИТЕ МОТИВСКИ ТРАНСФОРМАЦИИ ВО МАКЕДОНСКАТА И ВО ХРВАТСКАТА СРЕДНОВЕКОВНА БЕЛЕГРИСТИКА ...	85
Sanja Zubčić ЛЕКСИК ЗА НРАНУ И РІСЕ У ХРВАТСКИМ СРКВЕНОСЛАВЕНСКИМ ТЕКСТОВИМА	103
Лидиана Мавериќоска ВЛОГОТ НА МАКЕДОНСКИТЕ И НА ХРВАТСКИТЕ РАКОПИСИ ВО ЗБОГАТУВАЊЕТО НА ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИОТ ЛЕКСИЧКИ ФОНД	113
Маја Ангеловска-Панова МАКЕДОНСКО-ХРВАТСКИ ДУХОВНИ ИНТЕРАКЦИИ ВО КОНТЕКСТ НА РОГОМИЛСКО-ПАПАРЕНСКИТЕ ИДЕИ	129
Saba Petrović КОМПАРАТИВНО-ТИПОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА НА ОРАТОРСКО-ПРОЗНЕ ПРОДУКЦИЈЕ ХРВАТСКЕ И МАКЕДОНСКЕ СРЕДНОВЕКОВНО УНЕ КНИЖЕВНОСТИ	141
Весна Костовска ГЛАГОЛИТЕ СО ПРВА КОМПОНЕНТА БААГО – ВО МАКЕДОНСКИТЕ И ВО ХРВАТСКИТЕ ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИ ТЕКСТОВИ	155
Наталија Андрићевска ПЛАГОЛИТЕ СО ПРЕФИКС АО – ВО ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИОТ ЈАЗИК ОД МАКЕДОНСКА И ОД ХРВАТСКА РЕДАКЦИЈА	161

СР - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

811.163.3:811.163.42 (062)
811.163.42:811.163.3 (062)
821.163.3:821.163.42:091 (062)
821.163.42:821.163.3:091 (062)

МАКЕДОНСКО-хрватски книжевни, културни и јазични вреќи: зборник на трудови од Меѓународниот научен собир Македонско-хрватски книжевни, културни и јазични вреќи одржан во Охрид од 27 до 29 септември 2013. - Скопје: Институт за македонска литература, 2014. - 773 стр.; 24 см

Фускоти кон трудовете - Библиографија и Симпозум кон трудовете

ISBN 978-608-4744-00-9

а) Македонски јазик - Хрватски јазик - Компаративни истражувања - Собори б) Хрватски јазик - Македонски јазик - Компаративни истражувања - Собори в) Македонска книжевност - Хрватска книжевност - Компаративни истражувања - Собори г) Хрватска книжевност - Македонска книжевност - Компаративни истражувања - Собори
COBISS.MK-ID 96014346

КУЛТУРНА ИСТОРИЈА	173-259
Валентина Миронска-Христовска АСПЕКТИ ОКОЛУ МАКЕДОНСКО-ХРВАТСКАТЕ КНИЖЕВНО-КУЛТУРНИ РЕЛАЦИИ ВО XIX ВЕК	175
Васил Тоциновски НОВИ СТРАНИЦИ ЗА КОНЗУЛОТ АНДРЕЈ Д. ПЕТКОВИЧ	193
Нузале Радически ПРАВΟΣЛАВНОТО „НЕ“ И КАТОЛИЧКОТО „ДА“ ЗА ОБЛАВУВАЊЕТО НА ЗБОРНИКОТ НА МИЛАДИНОВИЦИ	205
Марија Рончевиќ, Вранка Блажевиќ ISTRAŽIVANJE VIŠEJEZIČNOSTI I NACIONALNOG IDENTITETA MAKEDONACA DRUGE GENERACIJE U MULTIKULTURALNOJ SREDINI GRADA RIJEKE	219
Славчо Ковилоски ЕУТЕН КВАТЕРНИК ЗА ИСТОЧНОТО ПРАШАЊЕ И МАКЕДОНИЈА	229
Стефан Пановски МАКЕДОНСКО-ИЛИРСКИТЕ ОДНОСИ КОН КРАЈОТ НА III ВЕК СТЕ	237
ЛИНГВИСТИКА	261-336
Веселинка Лаброска, Лидија Тапуровска ЗА НЕКОИ ЛЕКСИЧКИ (НЕ)СООДНЕСТВА ВО ХРВАТСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	263
Славница Велева ИМЕННИТЕ ШТО ОЗНАЧУВААТ ЛИЦА ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ХРВАТСКИОТ ЈАЗИК ОД ЗБОРОБРАЗУВАЧКИ АСПЕКТ	271
Mirjana Srnčić Novosel, Maja Orašić PRILOG KONTRASTIVNOJ ANALIZI HRVATSKIN I MAKEDONSKIN FRAZEMA S ONIMSKOM SASTAVNICOM	281
Славомира Рибарова ЗА ПРЕВЕДУВАЊЕТО НА НЕКОИ КУЛТУРНО СПЕЦИФИЧНИ ФРАЗЕМИ	297
Весели Драгошанов ИЗРАЗУВАЊЕТО НА КРВНИТЕ СРОДНИЦИ ПО НАГОРНА ЛИНИЈА ВО ХРВАТСКАТА КНИГА РАСКАЗИ SUŠAŠKO RORODNE ОД ВАСИЛ ТОЦИНОВСКИ И НИВНОТО СООДНЕТНО ИЗРАЗУВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	305
Мерија Момировска СОПСТВЕНИТЕ ИМИЊА ВО ПОГРАНИЧНИТЕ ЕТНИЧКИ И ЈАЗИЧНИ РЕГИОНИ ВО МАКЕДОНИЈА И ВО ХРВАТСКА	323
Маријана Спасовска НАЧИНИ НА ИЗРАЗУВАЊЕ НА ИНФИНИТИВНОТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ХРВАТСКИОТ ЈАЗИК	331

СОВРЕМЕНИ КНИЖЕВНИ ПРОНИКНУВАЊА	337-538
Лидија Калушевска-Дракулеска БРАНИМИР ДОНАТ И ВЛАДА УРОШЕВИЌ КАКО ИНАУГУРАТОРИ НА ФАНАТАСТИКАТА ВО ХРВАТСКАТА И ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОС ...	339
Јасмина Мојсова-Гушева МАКЕДОНСКАТА И ХРВАТСКАТА ТРАНЗИЦИСКА ПРОЗА	351
Vranka Kalogjera AUTOBIOGRAFSKA PROZA АТРИЧНОГ МАКЕДОНСКОГ ИМИГРАНТА	361
Наташа Аврамовска РОМАНОТ СВЕДОШТВО „КАКО ДА МЕ НЕМА“ ОД СЛАВЕНКА ДРАКУЛИК	373
Ivana Žužul “PRAVA“ MUŽEVNA ŽENA О RODNOJ TRANSGRESIVNOSTI U DNEVNIKU DRAGOЈLE JARNEVIĆ	389
Соња Стојменска-Елзесер ЛУДИСТИЧКИОТ РОМАН АУРОН ОД ЈАСНА ХОРВАТ	405
Andrijana Kos-Lajtmán NARATIVNA ULOGA GRAFIJE I GRAFEMA U ROMANIMA AZ JASNE HORVAT I PUPAK SVIJEТА VENKA ANDONOVSKOG	415
Јуси Караниколова ЖЕНСКИОТ МЕНТАЛИТЕТ* ВО РАСКАЖУВАЊАТА ПРОЗА НА ЈОСИП КОЗАРАЦ (ЗА ЉУБОВТА, ЕРОТИКАТА И СЕКСУАЛНОСТА ВО „ТЕНА“ И „МИРА КОДОЛИКЕВА“)	443
Весна Мојсова-Чепишевска НОВИ ТЕМИ И ПРИСТАПИ ВО НАЈНОВАТА ХРВАТСКА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА	455
Ана Мартиноска СЛАВЕНКА ДРАКУЛИК ВО МАКЕДОНИЈА (ИЛИ ЗА ЖЕНАТА, ЖРТВАТА И УМЕТНОСТА)	467
Тоне Смилевски ТОЛКУВАЊЕ НА СОНИПТАТА, ТОЛКУВАЊЕ НА ЕГЗИЛОТ	479
Марија Ѓорѓева-Димова ТЕОРЕТСКАТА ФИКЦИЈА КАКО КОМПАРАТИВЕН МОДЕЛ НА ТОЛКУВАЊЕ	491
Африм Репелич ХАРМОНИЈА	507
Satja Grakalić Pienković, Tatjana Šepić PRVA ANTOLOGIЈА MAKEDONSKЕ NOVELE NA HRVATSKOM JEZIKU (SUVERENA MAKEDONSKA NOVELA, IZBOR I POGOVOR PETAR KREPESKI, ZAGREB, MATICA HRVATSKA 1964.)	513

Проф. д-р Луси Караниколова

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

**„ЖЕНСКИОТ МЕНТАЛИТЕТ“ ВО РАСКАЖУВАЧКАТА ПРОЗА НА
ЈОСИП КОЗАРАЦ**

(За љубовта, еротиката и сексуалноста во „Тена“ и „Мира Кодолиќева“)

РЕЗИМЕ

Мојата статија нуди еден (можен) „женски“ прочит на културолошката категорија „женски менталитет“ во расказите „Тена“ и „Мира Кодолиќева“ од Јосип Козарац.

Станува збор за своевиден аналитички третман на „женскоста“ преку изолација и контекстуално толкување на ентитетите „љубов“, „еротика“ и „сексуалност“, најнапред хронолошки (антика, среден век и ново доба), а потоа и низ апострофираните раскази.

Немам повисока амбиција освен субјективен оптикум по однос на два женски лика – Тена и Мира Кодолиќева и иманентните составки на женскоста – љубовта, како прогресивна категорија, еротиката/еротичноста, како состојба на сексуална возбуда или антиципирање како таква – нагласен сексуален импулс, желба, чувства кои антиципираат сексуална активност и сексуалноста како сексуален идентитет.

Заднината на овој пристап кон „женскиот менталитет“ е секако, карактеристичната за поетиката на Јосип Козарац тенденциозност во Русоовски манир: поврзаноста со Земјата, како извор на добробит и благосостојба, но и како татковина и закрилничка...

Клучни зборови: „женски менталитет“, „женскост“, љубов, еротика, сексуалност.

*„Љубовта и љубувањето – тоа си се далечни сестри,
но повеќепати не се ни роднини“*

Јосип Козарац

1. ПРИСТАП

Го користиме цитатот од Јосип Козарац како мото што има тенденција да ја имплицира смисловната маса на овој текст во целост.

Љубовта и „љубувањето“, кое за потребите на оваа статија си дозволуваме можеби „неправедно“ да го идентификуваме со сексуалноста, заедно со еротиката, како своевиден *by pass* меѓу нив, во расказите што се предмет на интерес функционираат и амбивалентно и компатибилно и опонентно, едновремено.

Пристапот кон културолошката категорија „женски менталитет“ квантитативно се однесува на околу стотина страници од раскажувачката проза на Јосип Козарац. Станува збор за аналитички третман на „женскоста“ во расказите „Тена“ и „Мира Кодолиќева“ (Козарац: 1976, 95-195) и тоа преку на неа иманентните составки – љубов, еротика/еротичност и сексуалност, кои ни повеќе ни помалку, претставуваат показ и приказ на менталитетот барем на европскиот човек воопшто и посебно на жената, некогаш и сега.

Вниманието го насочуваме главно кон овие три ентитета, од едноставна причина што токму тие, инаку мошне фреквентни во оваа проза се, поточно можат да бидат носители и показатели на она што се определува како менталитет, односно „женски менталитет“.

Под „женски менталитет“, мошне едноставно, го подразбираме однесувањето, светогледот, интимното доживување на една жена, по однос на себе и околината, заедно со начинот на кој и опкружувањето реагира по однос на неа.

2. ЗА „ЖЕНСКИОТ МЕНТАЛИТЕТ“

За една појава, постапка или состојба да може да се смета за иманентна на пошироката категорија менталитет потребно е да постои соодветна антрополошка основа, односно константа која е заедничка за човекот воопшто, во кое било време и на кој било простор, а се однесува на начинот на неговото мислење, чувствување и однесување.

Во таа смисла, љубовта и сексуалноста (=„љубувањето“) претставуваат една своевидна константа која може да посведочи за менталитетот на homo sapiens-от во различните епохи.

Според Динкелбахер, австриски теоретичар на менталитетот, „(...) сексуалноста се наоѓа во секое човечко постоење, но во секој даден случај специфични се општиот став спрема неа (потиснување или нагласување), облиците на нејзиното остварување (вообичаена и табуизирана практика) и конотациите кои се врзуваат за неа (сексот, како чисто физичко уживање, како знак на љубов која го одредува животот), итн.“ (Dincelbaher, 2009: 7).

Категоријата „женски менталитет“ ја разложуваме на љубов, еротика/еротичност и сексуалност, токму затоа што како таква ја „наоѓаме“ и во расказите на Козарац и во теоретската литература.

Ако љубовта претставува „(...) однос меѓу двајца луѓе со заемна емоционална привлечност и интимна ексклузивност, однос кој секогаш (барем по тенденција) имплицира сексуалност“, а сексуалноста пак е „(...) во суштина биолошки условена“, тогаш „вишокот сексуалност“, Дилкенбахер го нарекува еротика (Dincelbaher, 2009: 86). Како и да е, колку и да се согласуваме со ова или не, колку и да ги прифаќаме или не овие дефиниции, паѓа во очи фактот дека тие – љубовта, сексуалноста и еротиката редовно и речиси без исклучок заемно се преплетуваат.

2.1. Женскиот менталитет – од антиката до новото доба

Во античка Грција, љубовта, еротиката и сексуалноста се сметале за божествени сили, персонифицирани во богинката на плодноста и земјата Афродита (римски Венера) и богот Ерос (римски Амор). Старите Грци, во оваа смисла, прават јасно разграничување меѓу компетенциите на овие две божества - Афродита го симболизира полниот акт (што значи, како таква, во нашиот концепт таа е „носителка“ на сексуалноста), додека пак Ерос ги персонифицира чувствата (или љубовта, според нашите поимења), кои ја подразбираат, односно не ја исклучуваат сексуалноста. (Zamarovsky, 1989: 4-6 и 91-91) Тоа би требало

да значи дека љубовта и љубовната страст се обединуваат во единствено доживување, кое подразбира амбиваленција на „највисоко блаженство и најдлабоко страдање“.

Античкиот грчки принцип на третман на жената пак, се сведува на „(...) пасивна потчинетост (...) и раѓање деца. Нејзе ѝ се припишувала постојана сексуална приправност (...) а ѝ се одрекувале интелектуалните, телесните и сексуални способности“ (Dincelbaher, 2009: 76). Тоа значело дека, слободната Гркинка имала основна задача – да раѓа законски наследници, да ја дели постелата со мажот, но не и трпезата, а особено не животот.

Освен тоа, античкиот (грчки) сексуален морал, инаку мошне слободен и за современите сфаќања, не се третираше за морално зло, ами се мерел со оглед на неговите последици за општеството. За старите Грци позната и така речена пословична е нивната аморална леснотија во опходувањето со/по однос на сексуалноста.

Ако љубовта, еротиката и сексуалноста во стара Грција се интегрирани во едновременото психичко и физичко уживање, дотогаш во Рим се прави разлика меѓу љубовта, како емоционална наклонетост и еротиката и сексуалноста како телесни задоволства. Кај Римјаните не постои интеграција меѓу љубовта и сексуалноста. Освен тоа, кај Римјаните недостига слободниот јавен однос спрема сексуалноста. Во римскиот брак, сексуалноста има „значење“ единствено за раѓање легални наследници, а љубовта – подредена улога. Римјанката, за разлика од грчката жена има одредени општествени привилегии – таа има солидно ниво на независност и повисока култура во љубовта. Во стариот Рим не се ценеле еротските љубовни односи, иако сепак, се толерираше.

Средниот век не донел континуитет по однос на сфаќањето и третманот на овие категории – христијанството сторило сè за да ја канализира сексуалноста во функција на расплодување. Тоа значело дозволена полова активност од два до пет дена во месецот, но и тогаш сексуалниот чин се сметал за грев. Не само сексуалноста туку и љубовта била забранета, па во таа смисла, забележани се извесни контрадикторности. Имено, несреќната вљубеност лекарите ја лечеле препорачувајќи општење со разни партнери.

Впрочем, општо познато е дека разбирањето на сексуалноста, па и љубовта и еротиката било негативно и тоа е нешто што му дава белег на средновековниот менталитет. Книжевноста од периодот на т.н. „ран“ среден век (5 и 6 век), тоа е добро познато, не ја познава емоционалната, земна љубов туку само љубовта спрема небесните суштества, што пак веќе не е случај во т.н. „позен“ среден век (11 и 12 век), кога заедно со големата популарност на еротскиот расказ на Бокачо се јавува и тенденција што оди во правец на што поголемо општествено прифаќање на сексуалноста (се разбира и љубовта).

Менталитетот на т.н. нов век по однос на овие три ентитета е поинаков и нема праволиниски развој за сметка на претходните епохи. За Шекспир на пример, љубовта била „треска“, за Ариосто „лудило“ и таква сила која треба да „се поистовети со верноста, постојаноста, непроменливоста“ (Dincelbaher, 2009: 101). Во 19-от век доминира

патријархалниот морал, кога мајката и сопругата имаат повисока цена од жената, за 20-от век ова прашање да го дочека во состојба на непостоење согласност по однос на тоа што воопшто претставува љубовта: дали е таа „ (...) духовна сила, ерос, нешто што е против сексот или ништо друго освен секс“ (Dincelbaher, 2009:101).

Ренесансата, како далеку попрогрсивна епоха по однос на средновековието ѝ ја вратила чувственоста на љубовта, но сепак, новиот век ниту во оваа смисла не носи неограничена слобода: војните, болестите, чумата, т.н. „татково право“ (правото на таткото да одлучува за личната судбина на ќерката), упатувале на тоа дека љубовта и заедно со неа еротиката и сексуалноста се сè уште лимитирани категории.

Реформаторот Мартин Лутер пак, видел во љубовта „(...) природна сила, нужна исто толку колку и јадењето и пиењето“ (Dincelbaher, 2009:104).. Тој го пропагира тројство на љубовта, чувствителноста и бракот, кое меѓутоа тешко можело да се одржи во капиталистичкото потрошувачко општество што го зафаќа особено западниот свет во текот на 19-от век.

И конечно, новото доба ја имаше сексуалната револуција од 20-то столетие, чиј придонес се сведува „(...) во прв ред на одвојување на љубовта како сетилност, чувствителност и душевната страст од бракот, како и одделување на љубовта и бракот од претходната цел - расплодувањето“ (Dincelbaher, 2009:108).

3. ПРИКАЗ

Раскажувачката проза на Јосип Козарац го носи квалификативот „тенденциозна“. Веќе одамна е апсолвиран ставот во хрватската, па и во јужнословенската критеририка дека овој хрватски класик е доминантно испириран од земјата, од Славонија и дека неговата литература е доволен уметнички одраз и израз на неговите интереси и прокупации како агроном (Вангелов, 1976:367-381).

Во таа смисла, во расказите во кои ние ја третираме „женскоста“, односно „женскиот менталитет“, и не само во нив, феноменот – земја има позиција на упориште од кое сè почнува и каде што сè завршува. Земјата кај Козарац претставува фактор од кој конечно зависи животната драма на неговите херојки. Односот спрема земјата, освен тоа може да се посматра најмалку на три нивоа: таа за Козарац е мајка - хранителка, зашто оној што ќе се отуѓи од неа – е осуден на егзистенцијална пропаст; таа има и татковинска, патриотска улога, зашто оддалечувањето од неа значи и оддалечување од себеси и конечно, од неа зависи судбината на херојките, чија морална рехабилитација и интимно себеосознавање се случува едновремено со враќањето кон земјата.

Контекстуално „зависни“ од земјата и во тесна врска со неа се и трите т.н. женски ентитети – љубов, еротика и сексуалност. Тие, како што веќе се рече се заемно условени една од друга, а потоа и амбивалентни и на места и повремено уште и опонентни. Во различни пропорции присутни во анализираните раскази, тие се слика и прилика на менталитетот на хрватската (па и балканската и европската) жена од втората половина на 19-от век.

3.1. Љубовта, еротиката и сексуалноста во расказот „Тена“

Подолгиот расказ во четири глави „Тена“ има тенденциозна поента, која во симплифицирана форма би гласела вака: земјата треба/мора да се негува, зашто од неа зависи не само егзистенцијата на семејството туку дури и љубовта. Оваа е идеолошката заднина на ова прекрасно четиво, во кое квантитативниот биланс на анализираните ентитети изнесува: 10 примероци љубов, 9 примероци еротика/еротичност и 17 примероци сексуалност.

При сè што бројот на единиците - љубов е значително помал од оној на сексуалноста и еротиката заедно, паѓа во очи сознанието дека таа, љубовта е поинтензивно присутна на почетокот и крајот од раскажувањето. Воведот на расказот става на показ искрена, младешка прва љубов: „Таа навистина љубеше, љубеше првпат. Да не го видеше водникот, таа можеби за цел живот не ќе узнаеше што е тоа вистинска љубов“ (Козарац, 1976:100). Крајот пак, во еден морализаторски манир ја истакнува веќе зрелата љубов меѓу некогашниот чешки војник и некогашната славонска убавица, кои осакатени од животот, наоѓаат утеха во остатоците од некогашната љубов и желбата да се обнови имотот (читај-загубената земја!): „Тоа го видоа нивните очи, а што видоа не беше убаво; но додека да стаса тоа до срцето, се претвори во онаа ангелска милосрдност од која се роди бисерна солза во нивните очи, солза од која проблеснуаше сјајната лента на поубавата иднина, иднина што ќе ја подигне наново куќата на Јерко Павлетик, запустените полиња одново ќе ги подмлади, на новото поколение поубав пат ќе му отвори“ (Козарац, 1976:139).

Оттука, љубовта функционира како своевидна рамка, чија содржина се навистина сексуалноста и еротичноста, но таа сепак, не се изгубила некаде низ нив и меѓу нив. Се покажува дека љубовта, затоа што е смисловно поврзана со земјата, кај Козарац, има скриена улога на неутрализатор, на опрвдувач на неморалот на Тена, манифестиран низ нарацијата. Тој пак, неморалот на убавата Тена се доведува во врска повторно со експлоатацијата на земјата – Германецот со француско име Леон ги ползува славонските шуми, но ја злоупотребува својата позиција на имотен стопанственик за да ги злоупотреби и убавината и младоста и сиромаштијата на славонските жени. Во таа смисла и

сексуалноста и еротичноста, кои кај Козарац се подложена на имплицитен презир и осуда, може да се оправдаат, бидејќи се иницирани и мотивирани од никој друг туку токму тугинец.

Зборуваме за оправдување од нараторска и позиција на писателот, нешто кое не треба да значи дека прекрасната Тена не ужива во еротичноста и сексуалноста, на кои повеќе им се оддава по силата на околностите отколку што нејзината женска природа го сака токму тоа.

Наведуваме по еден примерок еротичност и сексуалност од расказот „Тена“:

„Таа беше во она среќно настроение и чувствуваше дека секој ѝ се восхитува, оти секој ја љуби, а таа не мора никого“ (Козарац, 1976:109). Оваа е една единица еротичност која влегува во ткивото на расказот, што пак, меѓу двете гранични точки љубов (почетокот и крајот) заедно со елементите на сексуалноста упатуваат на неопходноста од морално прочистување откако претходно ќе се допре дното.

Слична, поточно уште поинтензивна во оваа смисла е и функцијата на сексуалноста, која Тена повеќекратно ја манифестира: „Таа не знаеше што се дни а што се ноќи (...) Таа само знаеше за оние раскалани часови кога стапуваше во неговите топли миризливи соби и исправајќи ја јунонската става, со онаа љубопитна насмевка што повеќе трепереше во очите отколку на усните и како в чудо шепотеше тихо тихичко“ (Козарац, 1976: 108).

Бројни се ентитетите еротичност и сексуалност во овој расказ на Козарац, кои меѓутоа во очите на опитниот читател воопшто не ја „валкаат“ славонската, односно хрватската жена, олицетворена во ликот на Тена. Нивната присутност има цел, во еден дискретен, но интензивен, Антејски манир да предочат дека животот, љубовта, моралот – сè, ама буквално сè зависи од земјата, од татковината.

3.2.Љубовта, еротиката и сексуалноста во расказот „Мира Кодолиќева“

Овој расказ има раскошната композиција од 37 поглавја, од кои 15 се епистоли. Од нив пак, повеќето се писма на Мира Кодолиќева до Еуген Вуковиќ, две се од неговата свршеница и едно од нејзиниот татко до него. Во таква нееднолична наративна структура, квантитативниот биланс од ентитетите на категоријата „женски менталитет“ изнесува: 16 примероци љубов, 1 примерок сексуалност, 1 примерок еротичност и 2 „гранични“ примерока, во кои љубовта и еротиката се надополнуваат.

Земјата и жената се основни преокупации и во приказната за жената на адвокатот Кодолиќ. Врската меѓу нив, овде, уште во почетокот добива татковинска, патриотска настроеност: „Зар нашето татковинствување изумрело или сè уште не се родило? Колку

поубава би била онаа млада жена кога некоја идеја, слична на убавината на нејзиното тело би се провлекувала низ нејзините мисли и говорот (...) Сите што ги познаваше, скоро сите беа исти, тие хрватски жени, и оние образовани и оне необразовани; и на едните на другите им недостасуваше оној народен дух, оној посебен белег по кој може да се распознае секоја жена: од кој род е, што ја боли, а што ја воздигнува“ (Козарац, 1976: 146,147). Всушност, почетокот на нарацијата ја дава констатацијата за недостатокот од татковинство кај хрватската жена, кој иплицира и недостаток на љубов. Оваа оскудност претставува „нулта точка“ на раскажувањето, кое се разгранува двократно, но во еден правец – се развива двоен, паралелен процес на интелектуално и емотивно (=љубовно) созревање на жената, за да финишира со „заситување“ на првичниот недостаток – Мира ја наоѓа вистинската љубов, станува мајка како грешница и, откако се одлучува за вистината, останува да живее со саканиот на имотот (=земјата) што тој, ако не беше таа – бездруго ќе го отуѓеше.

Љубовта, со своите најбројни примероци овде е претставена како процес – со неа и преку неа убавата Мира Кодолиќева се осознава себеси како човечко суштество и како жена, за да стори „грев“ (тоа е оној единствен примерок сексуалност), но грев од љубов или грев, што ќе се накалеми на гревот на нејзиниот сопруг. Еве како расте љубовта на Мира спрема Вуковиќ:

Најнапред, таа не успева да ја препознае љубовта на свесно, рационално ниво: „Таа се боеше да не би да се откине од нејзината уста тоа нешто кое последниве десетина дни постојано се возбудуваше во нејзиното срце, а таа ни самата сè не знаеше каква возбуденост е таа од која низ душата ѝ се разлива ту неизречена сласт, ту непоимлив бол“ (Козарац, 1976:164). Оваа единица љубов е типичен репрезент за амбивалентноста на љубовта како чувство. Оваа љубов на места ќе биде „оптоварена“ со блага еротика, иако намерата на Козарац очигледно не е да ја „оцрни“ жената на адвокатот која копнее по друг маж: „Беше во едноставна, темно модра облека со светол, широк чадор, со жолти, високи нараквици, а под тесното облекло, можеше да се разбере, оти ѝ трепери сета снага“ (Козарац, 1976: 154). Потоа љубовта бидува препознаена од неа самата, за таа да ги доживее едновременно и болката и љубомората и неможноста таа да биде остварена: „Сега почнаа оние посакувани чувства да се будат повторно и тоа со таква жестокост што веќе таа не чувствуваше снага да ги запре (...) Таа не мислеше дека љубовта е толку окротно чувство (...) Таа јасно разбираше од тие зборови дека сега ја опива неа првата љубов (...) Таа го сфати напивно она чувство што е посилено од гладот, послатко од животот“ (Козарац, 1976: 165-168).

Ако рамката на овој расказ е земјата, а нејзината содржина главно љубовта на жената, тогаш таа љубов добива на квалитет и поминува во нова, повисока фаза тогаш кога Мира Кодолиќева ќе го стори несвесниот „грев“. Тоа е единствениот примерок сексуалност во овој расказ, кој ќе го зачне плодот на љубовта меѓу Мира Кодолиќева и Вуковиќ: „Тој одвај разбра што бидува со неа (...) А онаа вселенска милосрдност, онаа

вселенска љубов го обзеде тој час сиот и ја подзеде тој набожно, сломено да ја целива, како мајка своето тукушто издахнато чедо“ (Козарац, 1976: 176).

Она што во овој расказ прави посебен впечаток, а произлегува од елементите што придонесуваат да се „разоткрие“ женскиот идентитет (љубовта, еротичноста и сексуалноста) е сознанието дека и овде Козарац „утехата“ ја бара и ја наоѓа во земјата, во имотот, во татковинската грутка. Мира Кодолиќева не е Тена. Таа не е раскалшена селска убавица, туку сопруга на адвокат, која запознавајќи друг маж, ја запознава љубовта, преку тоа запознавајќи се и себеси. И таа е растоварена од гревот на неверството, иако вонбрачно ќе затрудне. Тоа е така зашто и овде, Козарац дидактички ја води херојката кон прифаќање на вистината и праведноста, едновременно принудувајќи ја да застане на страната на љубовта.

А сето тоа е можно, односно станува можно само затоа што Еуген Вуковиќ одлучува да не ја напушти татковината и да се пресели на имотот кој пред да ја сретне Мира сакаше да го продаде.

Последната глава од расказов има само една, единствена реченица. И таа е со Русоовско и татковинско настроение: „Собите од опустошениот Вуковиќев летовник ненадејно оживеаја, а некогаш безимениот теткин дворец се вика сега ‘Мириин двор’“ (Козарац, 1976:194).

4. КОМЕНТАР

Природна е постапката жената и женскоста да се доведуваат во врска со земјата. Така е во митолошката традиција на бројни културни народи во светот и тоа не само заради нејзините родилни и родителски predisпозиции.

Жената на Јосип Козарац е носител на „женскиот“ менталитет на жената од определен простор и определено време. Таа е жена која љуби и е љубена, таа е и жена која го има најлегитимното право да биде привлечна и да се чувствува таква. Таа е конечно и жена која сака и треба да ја круниса својата љубов со чинот на половото спојување. Оваа жена понекогаш знае и да „скршне“ од патријархалните позиции на кои е воспитана, но секогаш успева да најде утеха и излез. Кај Козарац – тоа се земјата и љубовта.

И конечно, нека звучи морализаторски, воспитно, па дури и Дантеовски, но по сè изгледа Козарац е во право – и кога жената ја „фрла“ во пазувите на земјата за да ја „спаси“ од морална пропаст и кога на земјата повторно и повторни ѝ ги воскреснува мајчинските и татковинските атрибути...

Prof. doctor Lusi Karanikolova

Faculty of Filology, „Goce Delcev“, University - Stip

"Feminine mentality" in the narrative prose of Josip Kozarac

(For the love, eroticism and sexuality in "Tena" and "Mira Kodolikjeva")

SUMMARY

My article provides one (possible) "female" reading of the cultural category "female mentality" in the stories "Tena" and "Mira Kodolikjeva" by Josip Kozarac.

It is a kind of analytical treatment of "the feminine" entity through isolation and contextual interpretation of the entities "love", "erotic" and "sexuality", primarily chronologically (Antiquity, Middle Ages and new age), and then through apostrophized stories.

No higher ambition than subjective view regarding two female characters - Tena and Mira Kodolikjeva and immanent components of femininity - love, as a progressive category, erotic / eroticism as state of sexual arousal or anticipation of such – an insistent sexual impulse, desire, feelings of anticipation of sexual activity and sexuality, as sexual identity .

The background of this approach to "female mentality" is the tendentiousness in Rusoovski manner, as distinctive in the poetic of Josip Kozarac: the connection with the Earth, as a source of well-being and welfare, as well as homeland and protector...

Keyword: "female mentality", "feminine", love, erotic, sexuality.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Вангелов, Атанас: *Јосип Козарац: Пофалба на природата и на активизмот, во книгата: Јосип Козарац, Избор, Мисла, Нова Македонија, Култура, Македонска книга, Наша книга, Скопје, 1976;*
2. Dincelbaher, Peter, 2009: *Istorija evropskog mentaliteta*, Podgorica, Službeni glasnik
3. Zamarovsky, Vojtech: *Junaci antičkih mitova, Školska kniga, Zagreb, 1989;*
4. Георгиевска-Јаковлева, Лорета: *Идентитет(и)*, Институт за македонска литература, Скопје, 2012;
5. Козарац, Јосип: *Избор, Мисла, Нова Македонија, Култура, Македонска книга, Наша книга, Скопје, 1976;*
6. Крамарик, Златко, *Идентитет, текст, нација*, Скопје, Табернакул, 2010;

7. Мојсиева-Гушева, Јасмина, *Во потрага по себеси*, Скопје, Институт за македонска литература, 2010;
8. Шевалие, Жан, Гербран, Ален: *„Речник на симболите“*, Табернакул, Скопје, 2005 година